

'SLIMME VAAST'

EEN KATHOLIEK, VLAAMS ONDERNEMER

Peter Heyrman

Kort na zijn overlijden in maart stond KADOC al even stil bij het belang van de figuur van Vaast Leysen (1921-2016). Maar we willen hier wat uitvoeriger ingaan op zijn biografie en het rijke archief dat hij aan KADOC heeft geschonken. Het biedt bijzonder veel aanknopingspunten voor onderzoek, want als voorman van de Vlaamse ondernemers, maar ook als netwerk- en verzoeningsfiguur, had Leysen de hand in tal van dossiers. De persberichten bij zijn overlijden schrokken niet terug voor het epitheton “peetvader van het Vlaams ondernemerschap”.

Toch was de man allerminst voorbestemd voor die rol. Gaston (Vaast) Leysen werd geboren in een bescheiden ambtenarengezin. Vader Frans, zelf de zoon van een machinist bij de stoomtram, vestigde zich als beambte bij de Buurtspoorwegen in Antwerpen. Als telg van de opkomende Vlaamse kleine burgerij werd de jonge Vaast ingepeperd dat er hard moest worden gewerkt en gestudeerd. Zijn ouders kozen voor het Sint-Lievenscollege, een jonge instelling met een fris en Vlaamsgezind opvoedingsproject. Leysen zou het zijn hele leven met zich meedragen.

De 'eerste liefde': KSA

De jonge Leysen liep voor het eerst in de kijker door zijn engagement in de jonge Katholieke Studentenactie (KSA). Die kerkgetrouwe jeugdbeweging moest een alternatief bieden voor het door de bisschoppen verstoten AKVS. Begin 1935 werd Leysen lid van de gewestleiding in de Scheldestad. Een jaar later rekruteerde Leopold Vaes (1898-1967) hem als gouwleider. Leysen deed het uitstekend, was een goed spreker en vooral een uitmuntend organisator. Hij ontwierp statuten voor de nieuwe jeugdbeweging en stroomlijnde de werking.

Onder zijn impuls vormde ook de Antwerpse KSA zich in de late jaren 1930 om tot een moderne jeugdbeweging, ietwat naar het voorbeeld van de Oost-Vlaamse gouw en van scouting, maar ook met referenties naar Neudeutschland en de Nederlandse Kruisvaart.

Die nieuwe aanpak werd door Leysen aan een hoog tempo in de afdelingen geïmplementeerd. Hij zag de jeugdbeweging als een ‘derde opvoedingsmilieu’. Het apostolaat van de Katholieke Actie werd gekoppeld aan een omvattend humanistisch vormingsproject. De Antwerpse KSA wilde haar leden zowel Vlaamsgezindheid als respect voor de Belgische staat en instellingen bijbrengen. Toen waren die twee voor Leysen nog logisch met elkaar verbonden.

Vaast Leysen in
1975.
[KADOC, Collectie
Het Volk]

Toen hij in 1938 naar Leuven trok om rechten te studeren, bleef Leysen gouvleider. En dat was voor de Antwerpse KSA beslist een goede zaak. De aimabele bemiddelaar hielp in 1942-1943 ook om de (moeilijke) onderhandelingen tussen de KSA-gouwen over de vorming van een Vlaamse federatie af te ronden. Leysen keek later altijd graag terug op zijn KSA-tijd. “Het was een heel plezierige ervaring”, zo vertelde hij in 2000. “We deden het niet om te leren, maar ik heb er de facto veel van geleerd.” Heel zijn leven heeft Leysen de ontwikkeling van ‘zijn’ jeugdbeweging met veel belangstelling gevolgd. KSA-verantwoordelijken die kwamen aankloppen voor wat logistieke of financiële steun, gingen zelden met lege handen naar huis. En soms kwam hij ook (discreet, maar pertinent) tussen bij conflicten of problemen.

Naar Leuven

Van iemand die op 16 jaar al moeiteloos statuten en reglementen schreef, hoeft de keuze voor rechtenstudies aan de Leuvense universiteit niet te verbazen. Maar voor Leysen, die de financiële kaap van hogere studies enkel kon rondendankzij een lening van de Universitaire Stichting, was die optie natuurlijk ook ingegeven door pragmatiek, in het bijzonder de kansen op tewerkstelling. Leysen werd uiteindelijk doctor in de rechten en licentiaat in het notariaat (juli 1943). Hij woonde een jaar in het Universitashuis en was vanzelfsprekend betrokken bij de gelijknamige kring van Albert Dondeyne (1901-1985). Daarnaast stond hij mee aan de wieg van de faculteitskring Themis en van de katholieke ontmoetingsclub De Anjelier. Op die manier had hij als twintigjarige al een breed netwerk uitgebouwd. Eén van zijn beste vrienden was minderbroeder Leo (Herman) Van Breda (1911-1974), de Husserlkenner die in 1942-1943 tot hoogleraar werd benoemd aan het Hoger Instituut voor Wijsbegeerte.

Na zijn afstuderen in 1943 bleef Leysen doelbewust actief aan de Leuvense universiteit. Hij werd assistent van Lucien Caes en begeleidde tweedejaarsstudenten in diens oefeningen Romeins recht. Maar het praktijkseminarie notariaat dat hij voor Prosper Thuysbaert (1889-1965) organiseerde, boeide hem duidelijk meer. “Slimme Vaast” (een koosnaam van Dondeyne) stond al snel bekend als een specialist van het patrimoniaal luik van het burgerlijk recht. Tal van families en ondernemingen zochten zijn advies bij nalatenschappen en betwistingen. In 1950 werd Leysen door Urbain Vaes (1896-1967) aangetrokken als lector aan de Faculteit Economische en Sociale Wetenschappen. Hij doceerde er onder meer handelsrecht en -contracten, maar toch vooral fiscale wetgeving.

Leysen was beslist de geknippede figuur voor die lesopdracht. Want sinds augustus 1943 stond hij ook met beide voeten in het bedrijfsleven. Leysen ging werken voor de Lierse familieonderneming Bank Jozef en Maurice Van Breda & Co. Die twee broers hadden in 1929 het gebouw en het cliënteel van de gefailleerde Lierse Volksbank overgenomen. Hun bank en verzekeringskantoor konden het hoofd boven water houden, maar bleven toch erg klein. Door de ernstige ziekte van Maurice Van Breda moest de familie bovendien op zoek naar een nieuwe zaakvoerder. Via pater Leo Van Breda, broer van Jozef en Maurice, kwam men uit bij Leysen. Eind 1944 werd hij benoemd tot directeur, in 1948 was hij werkend vennoot. Mede onder impuls van Leysen maakte Van Breda & Co een beslist groeiproces door. De Lierse bankonderneming spitste zich toe op een cliënteel van zelfstandigen en vrije beroepen en verwierf bij die doelgroep een door velen benijd marktaandeel. De verzekeringspoot van Van Breda & Co eigende zich vanaf de jaren 1950 een belangrijke niche toe, die van de gespecialiseerde makelarij voor multinationale ondernemingen en intergouvernementele organisaties.

Kort na zijn afstuderen, op 1 april 1944, verloofde Leysen zich met Maria Somers (1913-1980) uit Boechout. Ook zij kwam uit de jeugdbeweging, ditmaal de Vrouwelijke Katholieke Burgersjeugd (VKBJ). Het paar huwde op 23 augustus 1945, vestigde zich in Brasschaat en kreeg drie kinderen: Luc (1946), Thérèse (1948) en Mark (1954). In de jaren 1960 nam Leysen ook de Congolese student Laurent Monsengwo Pasinya (°1939), later aartsbisschop van Kisangani (1988-2007) en Kinshasa (vanaf 2007) en voorzitter van de Nationale Soevereine Conferentie (1992), onder zijn hoede. Hij werd ietwat de pleegzoon van het gezin.

Vaast Leysen als KSA-gouwleider op een gowwdag in Mechelen in 1938. [KADOC]

Voor iemand die zoals Leysen gekneed was door de Katholieke Actie, was maatschappelijk engagement een evidentie. Het katholiek onderwijs en zijn college in het bijzonder waren hem erg dierbaar. In 1954 werd Leysen bestuurder van de vzw Katholiek Vlaams Onderwijs (KVO), de inrichtende macht van onder meer de Sint-Ludgardisscholen van Antwerpen en Merksem en van de Openluchtschool van Koningshof-Schoten (1936). Die laatste instelling, waar ook zijn kinderen schoolliepen, nam hij bijzonder onder zijn hoede. Het Lieven Gevaertfonds gaf in volle schoolstrijd steun aan de scholen van het netwerk, maar ook aan het Nederlandstalig vrij onderwijs in Brussel. Eind 1967 nam Leysen de leiding op zich van de nieuwe beherende vzw van het Sint-Michielscollege in Brasschaat (1931) en hij trad ook toe tot de beheerraad van het Sint-Lievenscollege. Onder zijn impuls gingen de Antwerpse KVO-scholen ook stapsgewijs nauwer samenwerken.

Copernicaanse revolutie

Leysen was een protagonist van de nieuwe Vlaamse elite die zich in de jaren 1950-1960 maatschappelijk naar de voorgrond werkte. Aanvankelijk was hij gematigd flamingant, ietwat in de lijn van de door hem geadoreerde Frans Van Cauwelaert (1880-1961). Maar de

Vaast Leysen (voor-
aan) in de academi-
sche stoet op de dag
van het patroons-
feest van de
KU Leuven, 1981.
[KADOC]

ommekeer (Leysen noemde het zelf zijn “copernicaanse omwenteling”) kwam er na de desastreuze ervaring met Koningskwestie en het drama van Grâce-Berleur. Leysen raakte ervan overtuigd dat zich in de Belgische staatsstructuur een verregaande decentralisatie opdrong. Als ondernemer legde hij bijzondere accenten. Vlaanderen moest de economische en financiële/fiscale hefboomen in handen krijgen om autonoom voor zijn welvaart te kunnen instaan. Brussel bleef een bindmiddel tussen beide gemeenschappen.

In de lijn van Lieven Gevaert (1868-1935) engageerde Leysen zich in het Vlaams Economisch Verbond (VEV), werd er bestuurslid en in februari 1970 ook voorzitter van. Onder zijn leiding werd het Verbond grondig gemoderniseerd en geprofessionaliseerd, met o.m. een sterke studiedienst. Zoals we hoger al aanhaalden, was onderwijs voor Leysen een cruciale hefboom voor de emancipatie van Vlaanderen. Binnen de Vlaamse Vereniging van Professoren (VVP) verdedigde Leysen in januari 1968 de splitsing van de Leuvense universiteit. De Vlaamse kwaliteitspers was nog één van zijn stokpaardjes. Leysen zetelde vanzelfsprekend in de beheerraad van *De Financieel-Economische Tijd*, maar was in 1976 ook nauw betrokken bij de ‘redding’ van *De Standaard*. De oprichtingsakte van de Vlaamse Uitgeversmaatschappij (VUM) werd in zijn kantoor ondertekend.

Egmont

Het VEV was in die jaren de motor van de stapsgewijze institutionalisering van de economische decentralisatie in België. De regionalisering van België, voorzien in het bekende artikel 107quater van de nieuwe grondwet van 1970, was een prioritair doelwit. Om

dat voor elkaar te brengen trad Leysen op als bruggenbouwer tussen de Vlaamse partijen, in het bijzonder tussen de CVP en de PVV en tussen de christendemocraten en de Volksunie, zijn oogappel Hugo Schiltz (1927-2006) in het bijzonder. Door informele ontmoetingen en het aandragen van compromisteksten, bijvoorbeeld de zogenaamde “Synthesenota” (september 1975) en de “Principes voor een Communautair Vergelijk” (1976), probeerde Leysen het in 1974 in Steenokkerzeel afgesprongen ‘gesprek van gemeenschap tot gemeenschap’ nieuw leven in te blazen. Dat geduldig masseren leidde uiteindelijk tot het Egmontpact (1977). Voor Leysen was de schipbreuk van dat vergelijk een flinke afknapper. Achteraf stelde hij evenwel vast dat diverse van zijn voorstellen hun weg zouden vinden in het Sint-Michielsakkoord (1993).

Na zijn afscheid als voorzitter van het VEV in 1976 stond Leysen minder uitdrukkelijk in de schijnwerpers. Het plotse overlijden van zijn echtgenote in juli 1980 betekende een zware slag. De drukbezette zakenman Leysen maakte meer tijd voor zijn familie. Maar natuurlijk werd hij voor zijn expertise en netwerk nog voor tal van engagementen aangezocht, bijvoorbeeld in ondernemingen als Siemens en Nobels-Peelman, maar ook in de kerkfabriek van de Antwerpse Onze-Lieve-Vrouwekathedraal, de beheersorganen van Ufsia en UIA, het Belgisch Rode Kruis, WWF-België ... Als voorzitter van de Beroepsvereniging van Verzekeringsmakelaars (BVVM) werkte hij nog mee aan de totstandkoming van een nieuw wettelijk regulerend kader (1992-1995) voor die sector.

Het archief

Vaast Leysen en zijn medewerkers hebben uitermate goed zorg gedragen voor zijn archief. Het werd vanaf 1999 in verschillende fasen naar KADOC overgebracht. Tegelijkertijd werd ook een diepgaand interview afgenomen. Het kan onder dezelfde voorwaarden als zijn papieren worden geraadpleegd. Dat archief bestrijkt zijn volledige loopbaan. De inhoudelijke rijkdom van de door Leysen en zijn medewerkers aangelegde dossiers mogen beslist worden onderlijnd. Enkel over zijn KSA-tijd en over zijn carrière in J. Van Breda & Co biedt het archief minder aanknopingspunten. De bestanddelen gevormd als (bestuurs)lid en voorzitter van het VEV vormen vanzelfsprekend een uiterst waardevol en interessant geheel. Maar het archief bevat ook tal van andere aanknopingspunten voor onderzoek. We stippen hier alvast de ontwikkeling van de Belgische verzekeringssector en zijn belangenvertegenwoordiging aan. Maar vanzelfsprekend dienen ook alle organisaties, ondernemingen en instellingen te worden vermeld waarin Leysen verantwoordelijkheid heeft opgenomen. Die lijst - u vindt ze in de inventaris - is bijzonder lang. ‘Slimme Vaast’ was inderdaad van vele markten thuis.